

RICARD MESTRE VENTURA (VILANOVA, 1906 - MÉXICO, 1997)

Francesc X. Puig Rovira

A totes les ciutats i en tots els temps, hi ha personatges que per les seves obres o per les seves actituds representen una aportació positiva a la comunitat. A tots els pobles hi ha una galeria o un repertori de ciutadans il·lustres, que gaudeixen d'aquest reconeixement públic perquè la seva actuació ha merescut una valoració positiva, apreciada naturalment en funció dels valors socials admesos en el seu moment, i atorgada per l'opinió popular o pels representants del poder local oficial. Però també hi ha personatges, autors d'obres o d'accions meritòries, que no han assolit el reconeixement. Poden ser diverses les causes: es van anticipar al seu temps, van actuar a contracorrent, no ho van fer segons els cànons oficialment admesos, la acció realitzada no va estar coronada per l'èxit, o no va ser considerada meritòria; potser són herois de guerres o de batalles perdudes, o actors d'accions no reeixides. A tots els pobles hi ha una anònima categoria de «rars, heterodoxos i marginats»; la llista es informal, imaginària; no té cap aprovació oficial però hi figuren personatges d'una apreciable talla humana, als quals la comunitat té alguna cosa a agrair, encara que potser han actuat a la clandestinitat més que a la llum pública, o fins i tot han patit condemnes i persecucions. Vilanova també té els seus il·lustres heterodoxos. Ocuparia un lloc molt destacat Ricard Mestre Ventura, mort a la ciutat de México el dia 13 de febrer de 1997, als noranta anys.

Havia nascut a Vilanova, el 1906, en el si d'una senzilla família menestral. Des de la joventut havia participat convençudament en el moviment llibertari, del qual n'era un tenaç activista. Per a molts, alhora que un idealista, un il·lús, era considerat un rebel, un avalotador, un revolucionari, destacadament present en totes les manifestacions de descontentament social de la ciutat, anteriors a 1936. Va ser un personatge controvertit.

El moment àlgid de la seva actuació va ser durant la guerra civil, sobretot en els mesos immediats al juliol de 1936, els de màxima efervescència revolucionària. Va ser membre destacat del Comitè de Defensa local, format espontàniament el mateix dia 20 de juliol, i de l'òrgan de govern constituït el mes d'octubre per substituir el comitè, que va prendre el nom de Consell Municipal, i que poc a poc es va anar adequant a la legalitat fins esdevenir un consistori amb un funcionament el més normal possible en temps de guerra. En aquest primer període, Ricard Mestre va actuar com a jutge local, fins que l'administració de justícia també va tendir a la normalització. Ell va ser una figura clau de la vida local, un líder indiscutible, en aquests mesos de forta convulsió ciutadana. Per a uns eren d'esperança del triomf immediat d'uns ideals una mica messiànics, i de la implantació d'un nou ordre social; per a

Reembres, núm. 13. Any 1997. Pàgs. 25-28.

altres eren de temor, i encara ara es recorden com «quan mataven pels carrers». No tot era tan simple per cap de les dues postures.

L'època, en l'àmbit local, sempre m'ha interessat. Per la meua edat (nascut el 1934) en vaig ser un espectador infantil; en recordo remotament alguns fets. Atès que a Vilanova no hi havia cap estudi històric sobre aquest període, fa uns quants anys vaig procurar acostar-me a la realitat i a la comprensió més detallada de les circumstàncies, i recopilar tota la informació que va estar al meu abast. Un fruit va ser el llibre *Vilanova 1936-1939* (editat el 1994, actualment exhaurit). Havia sentit parlar de Ricard Mestre; a la llegenda popular apareixia com un personatge destacat, opinió que se'm corroborava a mesura que m'endinsava en arxius documentals i en altres fonts escrites i ampliava els testimonis personals. Al llarg del llibre és el personatge més citat, tal com es pot comprovar a l'índex onomàstic. En mig de la convulsió va contribuir a la pacificació, a l'encarrilament de la convivència ciutadana, al funcionament més regular de les institucions locals. Va contribuir a posar fora de perill diverses persones que estaven perseguides, fins i tot exposant la seva vida; en algun cas concret no hi va arribar a temps. Va contribuir a salvar de la destrucció tresors artístics, com el retaule barroc de Santa Maria de la Geltrú, convencent als incontrolats que l'estaven destruint que en el futur seria l'art del poble. Nombroses accions concretes van ser fetes amb convenciment, amb risc personal, usant de la seva autoritat moral per enfrontar-se audaçment amb protagonistes o promotors d'accions més reprovables. Bonaventura Orriols n'explica algunes accions en els seus testimonis escrits d'aquesta època.

Un aspecte singular és la seva cooperació a la normalització del govern local en temps de guerra, i al funcionament de serveis públics necessaris en temps d'escassetat i d'anormalitat. Amb una eficaç influència soterrada, va procurar situar-hi al front persones assenyades, capacitades i honrades, i evitar que s'hi col·loquessin alguns aprofitats o poc recomanables. En èpoques de traspals, com la que referim, és gran el risc que personatges ressentits o venjatius aprofitin la maror per ocupar el poder, o que oportunistes o aprofitats s'apoderin dels serveis públics essencials (per exemple, la distribució controlada dels aliments i altres productes bàsics), i que actuïn fraudulentament a favor seu, afavorint la corrupció.

Entre les forces que estaven representades al consistori vilanoví de guerra (anarquistes, ERC, socialistes, etc.), sota el qualificatiu comú d'antifeixistes, hi havia fortes discrepàncies internes, a causa d'inspiracions de govern divergents i d'ambicions personals irreconciliables. Tot això feia quasi impossible d'arribar a un acord sobre l'organització interna i sobre la Presidència del consistori, és a dir sobre qui havia d'ocupar l'Alcaldia. Ricard Mestre va jugar amb habilitat per salvar aquesta situació. Ell va impulsar un canvi de persones en el consistori, que va permetre nomenar alcalde a un dels entrats de nou, abans poc significat, Joan Recasens Farré, que després va demostrar una bona capacitat de govern i que va contribuir des del càrrec d'alcalde a la normalització i a la pacificació de la vida ciutadana, en la

màxima mesura que fou possible. L'èxit indiscutible de l'operació és conseqüència de la influència de Ricard Mestre, sense que ell aparegui com a protagonista.

No és agosarat afirmar que sense l'actuació de Ricard Mestre el temps de la guerra civil a Vilanova hauria estar molt pitjor.

Quan preparava el llibre vaig intentar entrar en relació amb ell. Li vaig escriure a Mèxic i va respondre amb molta reserva alguna carta meva. Quan va sortir a la llum pública, li vaig enviar el llibre. El va agrair, probablement apreciament la seriositat del treball, i la valoració que es fa de la seva acció. Des de llavors, la correspondència va ser més sovintejada i fluïda. A partir d'un dia vàrem parlar per telèfon. Hem tingut converses molt llargues. M'ha parlat de molts aspectes de la Vilanova del seu temps, que va deixar el 1939 i que no ha tornat a veure més. Sempre em va cridar l'atenció que del seu paper i de les accions concretes durant la guerra civil, evitava de parlar-ne en primera persona del singular; encara que íntimament estava convençut del seu protagonisme, sempre parlava del seu grup, dels seus amics, dels que l'havien ajudat a fer possibles les accions.

Al cap de més de cinquanta anys, mantenia viu el record i l'afecte a Vilanova. Aquí li quedaven alguns amics lleials, que per llei de vida poc a poc van desapareixent. Ell també va mantenir sempre la fidelitat als ideals llibertaris. En la ideologia era intransigent; en tot l'humà era molt tolerant. En molts aspectes s'havia anticipat al seu temps. Estava convençut que la cultura era l'únic instrument per millorar la condició humana, fer més sòlids els llaços entre els homes, per implantar un nou ordre social. Per això, la cultura s'havia d'estendre entre els obrers i els més desfavorits.

Alguns militants del seu mateix origen doctrinal, encara que d'una altra tendència o corrent, creien en la transformació de la humanitat per la via violenta. Ell rebutjava la violència i creia en el valor de la cultura. Sempre, des de la joventut, en fou un testimoni. Posseïa una vasta cultura, adquirida de forma autodidacta, per mitjà de la lectura. Escrivia i parlava amb una paraula fluïda i entenedora, que li facilitava de ser un capdavanter. A Vilanova, segons algunes persones grans que encara el recorden, Ricard Mestre sempre anava carregat de llibres, que difonia i prestava per ser llegits, dels quals en feia un apostolat en sectors populars. Regentava un quiosc de periòdics i revistes a la Rambla, davant del cine Diana, que portava el nom de Minerva. En instal·lar-se a Mèxic a partir dels primers anys quaranta va treballar en el camp editorial. Tant aquí com a l'exili havia col·laborat en diversos periòdics i revistes. Els últims anys de la vida va aplegar una biblioteca de temàtica social, formada per llibres i revistes. L'ha mantinguda oberta diàriament; la freqüenten investigadors socials, de diversos països. Fins a la seva mort n'ha estat personalment l'animador. Va ser creada per ell amb il·lusió, amb molta precarietat de mitjans, sense la participació de cap institució dependent dels poders públics. Porta el nom de «Biblioteca Social Reconstruir». De moment, un cop mort ell, continua impulsada per la seva filla Sílvia.

Ricard Mestre era un home arrelat a Vilanova. Des de molt jove va contribuir a l'articulació del moviment obrer local. Ell m'havia parlat d'alguns dels seus correligionaris coetanis més afins. Només en citaré un, a qui tenia un gran afecte, amb el qual havien portat a terme diverses accions: Josep Serra Demestre, mort a Vilanova el 1977 als 81 anys. El seu nom és avui quasi totalment desconegut; potser també caldria recuperar-lo de l'oblit.

A primers de 1939 va passar la frontera francesa. Al cap de pocs mesos va poder embarcar cap a Mèxic, on ha residit a la capital federal fins a la mort. Va emigrar en primer lloc per evitar una persecució segura, però va romandre a l'exili per fidelitat a uns ideals, que aquí no hauria pogut expressar a causa de la nova situació política. Després de 1975 ja no estava en condicions físiques de tornar.

Ara hem recuperat la democràcia. Governa, a Vilanova i a les institucions superiors, una generació més jove que és la dels seus nets. Quasi ningú no recorda que fa anys, algunes persones coetànies dels seus avis, tenien una il·lusió per un futur ideal, del qual, en alguns aspectes n'estem molt més a prop. I lluitaven fins a ser perseguits, per aconseguir diverses reivindicacions (l'abolició de la pena de mort, la llibertat religiosa, l'extensió de la cultura a l'abast del poble, el canvi dels costums personals i familiars, etc.) que han estat reconegudes com a drets.

En ocasió de la mort de Ricard Mestre, la premsa local li va dedicar diversos comentaris, i l'Ajuntament va expressar la condolença en nom de la ciutat. Ha estat un reconeixement d'afecte. Em consta que alguns no hi han estat d'acord, potser per un record o un coneixement esbiaixat i incomplet de la seva complexa personalitat. Penso que, a Vilanova hem de reconèixer que, per la seva acció durant els anys de la guerra civil, i potser en alguns altres esdeveniments menys significats, Ricard Mestre és d'aquelles persones que han influït en el curs de la història local; hi ha fets que sense la seva intervenció s'haurien produït d'una altra manera. Com més l'he tractat, més l'he apreciat. És de les persones que, els últims anys, més em complau d'haver conegut.